

ДО
ОБЩОТО СЪБРАНИЕ НА ВКС И ВАС

СТАНОВИЩЕ
ПО
ТЪЛКУВАТЕЛНО ДЕЛО № 1/2023

С ПРЕДМЕТ:

**„ПРИТЕЖАВАТ ЛИ ЮРИДИЧЕСКИТЕ ЛИЦА МАТЕРИАЛНОПРАВНА
ЛЕГИТИМАЦИЯ ЗА ПРИСЪЖДАНЕ НА ОБЕЗЩЕТЕНИЕ ЗА НЕИМУЩЕСТВЕНИ
ВРЕДИ ОТ ДЕЛИКТ?“¹**

С оглед дейността и целите на БАЕП², настоящото становище ще предложи анализ на въпроса, предмет на тълкувателното дело предимно от гледна точка на правото на ЕС и, по-специално, на практиката на Съда на ЕС. За тази цел, първо ще бъде направен преглед на правната уредба на деликтната отговорност в правото на ЕС, след това ще бъдат разгледани условията за обезщетяване на неимуществени вреди на ЮЛ в правото на ЕС. Изложението ще завърши с анализ на въпроса дали изводите, произтичащи от правото на ЕС, следва да се прилагат и в т.нар. *чисто вътрешни ситуации*.

¹ С определение от 26 март 2024 г. Общото събрание на съдиите от Наказателна, Гражданска и Търговска колегии на Върховния касационен съд и Първа и Втора колегии на Върховния административен съд е отклонило искането за приемане на тълкувателно постановление по другия предложен за тълкуване въпрос, формулиран по следния начин: „Дали от правото на Европейския съюз, което има директен ефект и примат над националното (чл. 4, ал. 3 КРБ), или от международните договори, ратифицирани по конституционен ред, обнародвани и влезли в сила, които са част от вътрешното право на страната с предимство пред противоречащите им норми от вътрешното законодателство (чл. 5, ал. 4 КРБ), произтича възможност националният съд да присъди обезщетение за неимуществени вреди в полза на юридическо лице от нарушение на субективно право, признато от правото на Съюза, респ. от международните договори и кои са критериите за определяне на обезщетението?“. Мотивите са, по същество, че не се констатира съдебна практика на ВКС и ВАС по спорове, в които конкретно да е разрешаван този въпрос и че, при всички положения в обхвата на първия допуснат за тълкуване въпрос е и съобразяването на приложими принципи и разпоредби от правото на Европейския съюз и международни договори, отнасящи се до възможността юридически лица да получат обезщетение за неимуществени вреди от нарушение на признато им субективно право.

² БАЕП е учредена в края на 2009 г. от изтъкнати български и чуждестранни юристи с богат академичен и практически опит. Асоциацията е член на Международната федерация по Европейско право (FIDE). Целите на Асоциацията се свеждат до обединяване усилията на българската правна общност по въпросите на европейското право, повишаване професионалната квалификация в тази сферата; популяризиране дейността, законодателството и съдебната практика на институциите на Европейския съюз (ЕС); утвърждаване и засилване прилагането на правото на Европейския съюз.

1. Правна уредба на деликтната отговорност в правото на ЕС

Правото на ЕС не съдържа общо приложима материалноправна уредба на отговорността за непозволено увреждане (деликтна или извъндоговорна отговорност). При все това, правото на ЕС съдържа правила в това отношение, които биха могли да бъдат обособени в три области.

На първо място, правото на ЕС урежда извъндоговорната (деликтната) отговорност на ЕС (и неговите институции, органи и агенции) за вредите, причинени от негови незаконосъобразни действия или бездействия.³

Съгласно чл. 268 ДФЕС, Съдът на ЕС е компетентен да разглежда спорове относно обезщетения за вредите, посочени в член 340, втора и трета алинея. По-специално чл. 340, ал. 2, ДФЕС гласи: „В случай на извъндоговорна отговорност, Съюзът в съответствие с основните принципи на правото, които са общи за държавите-членки, е длъжен да поправи вредите, причинени от неговите институции или служители, при изпълнението на техните задължения.“

Така, съгласно установената съдебна практика, ЕС носи извъндоговорна отговорност по смисъла на член 340, втора алинея ДФЕС при наличието на съвкупност от условия, а именно противоправно поведение на институция, орган или агенция на Съюза, наличие на вреда и причинно-следствена връзка между поведението на институцията и твърдяната вреда (решение от 14 октомври 2014 г., *Giordano/Комисия*, C-611/12 P, EU:C:2014:2282, т. 35 и цитираната съдебна практика).

За да е изпълнено условието за наличие на вреда, вредата, чието поправяне се иска, трябва да е действителна и сигурна, обстоятелства, които жалбоподателят следва да докаже (решение от 28 януари 2016 г., *AgriconsultingEurope/Комисия*, T-570/13, EU:T:2016:40, т. 92, от 14 октомври 2014 г., *Giordano/Комисия*, C-611/12 P, EU:C:2014:2282, т. 36 и цитираната съдебна практика)).

Що се отнася до извъндоговорната отговорност на ЕС, практиката на Съда на ЕС е постоянна и категорична: подлежат на обезщетение всички вреди, понесени от физически или юридически лица, които включват както имуществените, така и неимуществените вреди. Конкретно, съгласно постоянната съдебна практика, подлежат на обезщетение доказаните неимуществени вреди на юридически лица (решение от 21 декември 2022 г., *Vialto Consulting/Комисия*, T-617/17 RENV, непубликувано, EU:T:2022:851, т. 74 и цитирана практика).

На второ място, правото на ЕС съдържа правила относно извъндоговорната (деликтната) отговорност на държавите-членки за вредите, причинени от тях, произтичащи от нарушаване на правото на ЕС.

³В съдебната практика и литературата се обсъжда и въпросът дали ЕС може да носи извъндоговорна отговорност и за вреди, причинени от законосъобразна дейност, но този въпрос излиза извън обхвата на настоящето дело и поради това няма да бъде разглеждан в това становище.

Тази отговорност е изведена за първи път в съдебната практика в решение на Съда на ЕС от 19 ноември 1991 г., *Francovich* и др. (C-6/90 и C-9/90, EU:C:1991:428), в което последният подчертава, че отговорността на държавата за вредите, причинени от нарушаване на правото на ЕС, е “присъща на системата на Договора” (вж. точки. 31–38).⁴

По-специално, Съдът на ЕС подчертава, че пълната ефективност на правото на Съюза и ефективната защита на правата, които частноправните субекти черпят от него, могат при необходимост да бъдат осигурени от принципа на отговорност на държавата за вреди, *причинени на частноправните субекти* вследствие на нарушения на правото на Съюза, за които носи отговорност държавата, като този принцип е присъщ на системата на Договорите, на които се основава Съюзът (решения от 19 декември 2019 г., *DeutscheUmwelthilfe*, C-752/18, EU:C:2019:1114, т. 54 и от 24 ноември 2022 г., Върховен административен съд (Отмяна на оспорваната разпоредба), C-289/21, EU:C:2022:920).

Като автономен принцип на правото на ЕС, режимът за отговорност на държавата за вредите, настъпили в резултат от неизпълнение на задълженията ѝ, произтичащи от Договорите или по-общо от правото на ЕС, се урежда от това право, и по-специално от съдебната практика. В това отношение е важно да се подчертае, че условията за ангажиране на отговорността на държавата са хармонизирани на ниво ЕС в юриспруденцията на Съда на ЕС.⁵

Важно е да се подчертае, че в решението си по дело *Brasseriedupêcheur* и *Factortame*, C-46/93 и C-48/93, EU:C:1996:79, както и в последващата си практика (вж. решение от 4 юли 2000 г., *Bergaderm* и *Goupil*/Комисия, C-352/98 P, EU:C:2000:361, т. 41), Съдът на ЕС определя по същество **същите условия** за ангажирането на отговорността на държавата членка за вреди, причинени от нарушение на правото на ЕС, като тези в производствата по чл. 268 ДФЕС, във вр. с член 340, втора алинея, а именно: нарушената норма от правото на ЕС да предоставя права *на частноправните субекти*, нарушението да е достатъчно съществено и да е налице пряка причинно-следствена връзка между нарушението и настъпилите вреди. Тези условия са достатъчни за ангажиране на отговорността на държавата за вредите, настъпили в резултат от неизпълнение на задълженията ѝ, произтичащи от Договорите. Следователно, държавата не може да предвижда допълнителни или по-строги условия за ангажиране на

⁴Вж. Корнезов, А., „ОТГОВОРНОСТ НА ДЪРЖАВАТА ЗА НАРУШАВАНЕ НА ПРАВОТО НА ЕС. Сиела: 2012

⁵Принципът за лоялно сътрудничество, понастоящем закрепен в член 4, параграф 3 ДЕС, изисква националните съдопроизводствени правила, предназначени да гарантират защитата на правата, които правните субекти черпят от правото на Съюза, да не бъдат по-неблагоприятни от тези, които уреждат аналогични вътрешноправни производства (принцип на равностойност) и да не правят практически невъзможно или прекомерно трудно упражняването на правата, предоставени от правния ред на Съюза (принцип на ефективност) (вж. решение от 27 юни 2013 г., *Агроконсултинг-04*, C-93/12, EU:C:2013:432, точка 36; от 15 януари 2013 г., *Križan* и др., C-416/10, точка 85; от 15 март 2007 г., *ReemtsmaCigarettenfabriken*, C-35/05, точка 37; и от 14 декември 1995 г., *Peterbroeck*, C-312/93, точка 12).

отговорността си от горепосочените. Обратно, държавата може да предвиди по-либерален режим за ангажиране на отговорността си⁶. В този смисъл, горните три условия се явяват минимален стандарт за ангажиране на отговорността на държавата.

В обобщение, от горесцитираната практика е видно, че отговорността на държавата се отнася до вреди, *причинени на частноправните субекти*, без да се прави каквото и да било разграничение между физически и юридически лица. Практика на Съда на ЕС също така не съдържа ограничение по отношение на естеството на подлежащите на обезщетение вреди в зависимост от лицата, които са легитимирани да претендират за обезщетение на тези вреди. С други думи, по реда на правото на ЕС, държавата може да носи отговорност за нематериални вреди, причинени на ЮЛ, настъпили от нарушаване, от страна на държавата, на правото на ЕС.

На трето място, вторичното право на ЕС също съдържа разпоредби, съдържащи режим на деликтна отговорност в някои секторни области.

Например, Директива (ЕС) 2016/943 на Европейския парламент и на Съвета от 8 юни 2016 година относно защитата на неразкрити ноу-хау и търговска информация (търговски тайни) срещу тяхното незаконно придобиване, използване и разкриване (ОВ 2016, L 157, стр. 1—18) предвижда в чл. 14, ал. 1, че държавите членки гарантират, че компетентните съдебни органи, по искане от претърпялата вреди страна, разпореждат на нарушителя, който е знаел или е бил длъжен да знае, че участва в незаконно придобиване, използване или разкриване на търговска тайна, да заплати обезщетение на притежателя на търговската тайна (определен в чл. 2, т.2 като всяко физическо или юридическо лице, законно контролиращо търговска тайна), съобразено с действително претърпените вреди в резултат на незаконното придобиване, използване или разкриване на търговската тайна. Член 14, ал. 2, уточнява, че когато определят обезщетението, посочено в параграф 1, компетентните съдебни органи вземат предвид всички приложими фактори, като например отрицателните икономически последици, включително пропуснатите ползи, които засегнатата страна е понесла, всички несправедливо получени печалби от нарушителя и в подходящи случаи — елементи, различни от стопанските фактори, като моралната вреда, причинена на притежателя на търговската тайна поради незаконното придобиване, използване или разкриване на търговската тайна.

Друг пример е задължението за обезщетение за нарушение на правото на интелектуална собственост, предвидено в член 13, параграф 1 от Директива 2004/48/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 29 април 2004 година относно упражняването на права върху интелектуалната собственост. При тълкуването на тази разпоредба, Съдът на ЕС е постановил, че тя предвижда по

⁶ В този смисъл решение на от 17 април 2007 г., AGM-COS. MET, C-470/03, EU:C:2007:213, точка. 85, и решение от 14 март 2013 г., Leth, C-420/11, EU:C:2013:166, точка. 42

принцип пълно обезщетяване за действително претърпените вреди, което може да включва неимуществени вреди⁷ в случай на съзнателно извършени нарушения на права върху марка, докато ограничената отговорност е предвидена в специалната разпоредба на чл. член 13, параграф 2 от тази директива, която предвижда, че когато такива нарушения не са извършени съзнателно, подлежи на възстановяване само печалбата или плащане на обезщетение за вредите, които могат да бъдат предварително установени.⁸

Също така, от съдебната практика по тълкуването на Регламент (ЕС) № 1215/2012 на Европейския парламент и на Съвета от 12 декември 2012 година относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по граждански и търговски дела (ОВ L 351, 2012 г., стр. 1), може да се направи извод, че Съдът на ЕС приема, че по принцип ЮЛ могат да бъдат легитимирани да търсят обезщетение за нематериални вреди. Така например, в решение от 17 октомври 2017 г., *Bolagsupplysningen и Ilsjan*, C-194/16, EU:C:2017:766, постановено по преюдициално запитване, отправено в рамките на спор между естонско дружество и учредена по шведското право федерация на работодатели по повод исканията на дружеството за поправка на данни, за които се твърди, че са неверни, публикувани в уебсайта на последната, за заличаване на свързаните с тях коментари във форум за обсъждания на същия уебсайт и за обезщетение на вредите, които се твърди, че са понесени, Съдът на ЕС уточнява, че що се отнася до искове за обезщетение за неимуществени вреди, за които се твърди, че са причинени на ЮЛ от публикувана в печатно издание клеветническа статия, засегнатото лице може да предяви срещу издателя иск за обезщетение пред юрисдикциите на всяка държава членка — в която е била разпространена публикацията и където според засегнатото лице е била накърнена репутацията му — компетентни да се произнесат само по вредите, причинени в държавата членка, чиято юрисдикция е сезирана (решение от 17 октомври 2017 г., *Bolagsupplysningen и Ilsjan*, C-194/16, EU:C:2017:766, т. 31 - 42).

Изводът е, че правото на ЕС изрично признава възможността ЮЛ да претендират за обезщетение на нематериалните вреди, които са претърпели, в резултат на незаконосъобразни действия или бездействия на ЕС, на държава-членка или на трети лица в някои секторни области, уредени от вторичното право на ЕС.

2. Видове неимуществени вреди на ЮЛ в правото на ЕС и условия за обезщетяването им

В юриспруденцията на Съда на ЕС могат да бъдат идентифицирани най-общо две категории неимуществени вреди, които ЮЛ могат да претендират.

Първата категория е засягането на репутацията или на имиджа на ЮЛ.

⁷ „Моралните щети“ са изрично предвидени в нормата на чл. 13, параграф 1, на Директива 2004/48.

⁸Решение от 22 юни 2016 г., *Nikolajeva*, C-280/15, EU:C:2016:467, т. 54.

Примерите от съдебната практика включват публикуване на подвеждаща информация от институция на ЕС, в която се засяга доброто име и репутацията на това ЮЛ⁹. Илюстрация за това намираме в решение от 8 ноември 2011 г., *Idromacchine* и др./Комисия, T-88/09, EU:T:2011:641. *Idromacchine Srl* е корабостроително дружество, на което са поръчани резервоари за четири големи кораба за транспорт на втечен газ и за чието строителство се получават публични средства. Финансирането на строителството на тези кораби и удължаването на срока за изпълнението е станал обект на проверка от Европейската комисия за съответствие с правилата за държавните помощи. В рамките на тази проверка, Комисията е приела решение, в мотивите на които е посочила по същество, че забавянето на изпълнението на поръчката се дължа на това, че произведените от *Idromacchine* резервоари не отговаряли на определени стандарти, поради което е трябвало да бъдат поръчани на друг производител. Това дружество претендира неимуществени щети пред Общия съд на ЕС, като упреква Комисията в нарушение на професионалната тайна, тъй като Комисията не трябвало да посочва поименно *Idromacchine* в спорното решение като отговорно за неправомерно поведение. Общият съд приема, че по този начин Комисията е засегнала доброто име и реномето на *Idromacchine*. Като приема, че *Idromacchine* не представя по-конкретна информация относно обхвата на вредите, причинени от увреждането на доброто му име и реноме, Общият съд постановява, че сумата от 20 000 EUR представлява справедливо обезщетение.

Съдебната практика съдържа и примери в областта на налагането на индивидуални ограничителни мерки на предприятие в областта на общата външна политика и политиката за сигурност. Така например в решение от 25 ноември 2014 г., *SafaNicuSepahan/Съвет*, T-384/11, EU:T:2014:986, постановено по иск на иранско дружество за отмяна на приетите от Съвета на ЕС ограничителни мерки срещу Иран – които включват името на дружеството поименно – за обезщетение за понесените от тези мерки вреди, Общият съд на ЕС установява, че липсват доказателства за включването на дружеството в съответния списък и отменя обжалвания регламент в тази му част. Що се отнася до претендираните вреди, Общият съд приема, че, когато дадено образувание е обект на ограничителни мерки поради подкрепата, която се твърди, че е оказало за ядреното разпространение в Иран, то публично се свързва с поведение, което е смятано за сериозна заплаха за международния мир и сигурност, а това опозорява посоченото образувание и поражда недоверие към него, като така накърнява репутацията му и следователно му причинява неимуществени вреди. От една страна, опозоряването и недоверието, до които са довели ограничителните мерки, се свързват не с икономическия и търговския потенциал на съответното

⁹ Решение на Общия съд от 8 ноември 2011 г., *Idromacchine* и др./Комисия, T-88/09, EU:T:2011:641, т. 60 и 61. Вж. също решения от 20 декември 2023 г., *BancaPopolare di Bari/Комисия*, T-415/21, EU:T:2023:833, т. 136-141, в което претенцията за обезщетение на неимуществените вреди за накърняване на репутацията са отхвърлени поради недоказване на причинно следствена връзка.

образуване, а с желанието му да участва в дейности, които международната общност смята за осъдителни. Следователно засегната е не само сферата на текущите търговски интереси на съответното образуване. От друга страна, накърняването на репутацията на въпросното образуване е още по-тежко, доколкото произтича не от изразяването на лично мнение, а от официално становище на институция на Съюза, което е публикувано в Официален вестник на Европейския съюз и е придружено от задължителни правни последици. Така се налага изводът, че незаконосъобразното приемане и запазване в сила на наложените на жалбоподателя ограничителни мерки са му причинили неимуществени вреди, различни от имуществените вреди, които се дължат на засягането на търговските му отношения. Колкото до размера на обезщетението, което трябва да бъде присъдено, Общият съд приема, че отмяната на обжалвания регламент може да намали размера на неимуществените вреди, но не и напълно да ги поправи. Въз основа на анализа на тези обстоятелства, свързани с продължителността на нарушението и действията на Съвета, Общият съд определя претърпените от жалбоподателя неимуществени вреди *exaequo et bono*, в размер на 50 000 евро.

Следва да се подчертае, че застъпваната в част от българската съдебна практика теза, според която неимуществените вреди имат за предмет да обезщетят болки и страдания, които като такива са само присъщи за ФЛ, но не и за ЮЛ, както и че увреждането на авторитета или на имиджа на ЮЛ по необходимост се отразява на патримониума му и следователно подобно увреждане има характер на имуществена вреда, не е убедителна.

Безспорно е вярно, че увреждането на репутацията или на имиджа на ЮЛ може се отрази на патримониума му и може да доведе до имуществени вреди, които да подлежат на обезщетяване. Пример в това отношение е падането на стойността на акциите на АД в следствие на публикация, уронваща престижа на ЮЛ, или на незаконосъобразно обвинение за участие в картел, и пр. Увреждането на репутацията или на имиджа на ЮЛ може да доведе и до пропуснати ползи или пропуснати шансове, които също подлежат на обезщетение под формата на имуществени вреди.

При все това, увреждането на репутацията или на имиджа на ЮЛ може да доведе и до нематериални вреди, които нямат изражение върху патримониума на ЮЛ. Пример в това отношение е отражението на подобни репутационни вреди върху поведението и мотивацията на човешките ресурси на предприятието, при които служители напускат предприятието, отказват да изпълняват определени служебни задължения или се демотивират, или които по-общо се отразяват негативно на политиката за наемане на предприятието. Подобни примери са познати в последните години по отношение напр. на ЮЛ, заподозрени за замърсяване на околната среда, в пране на пари, в съучастие в нарушаване на човешки права, въоръжени конфликти и пр. Репутационните вреди могат да

окажат и нематериално влияние върху отношението на публичната власт спрямо въпросното ЮЛ, и пр.

Следва също така да се има предвид, че споменатата по-горе застъпвана в част от българската съдебна практика теза се фокусира върху ЮЛ, които са търговци. При все това, ЮЛ са и неправителствените организации, както и много други организации с нестопанска цел. Спрямо последните е още по-необосновано да се твърди, че увреждането на авторитета им по необходимост се отразява на патримониума им и че следователно подобно увреждане има характера на имуществена вреда. Увреждането на репутацията на НПО може, разбира се, да се отрази на патримониума му (напр. поради намаляване на даренията), но твърде често води до нематериални щети (напр. отказ на водещи специалисти да изнесат лекция или обучение в конференция, организирана безплатно от НПО, или да бъдат асоциирани по всякакъв друг начин с въпросното НПО), които нямат отражение върху патримониума му.

Втората категория неимуществени вреди на ЮЛ, която срещаме в юриспруденцията на Съда на ЕС, касае вредите, породени от поддържането на **състояние на неизвестност или несигурност**.

Такова състояние може да е причинено от неспазването на изискването за разглеждане на делото в разумен срок. Пример в това отношение са делата *Kendrion/ Европейски съюз* и *Gascogne Sack Deutschland* и *Gascogne/Европейски съюз*¹⁰ с предмет искове за обезщетение срещу Европейския съюз, дължащо се на прекомерна продължителност на съдебното производство.

От една страна, предприятията твърдят, че продължителността на производството е засегнала тяхната репутацията пред инвеститорите и клиентите си, а от друга, че са били поставени в „несигурно положение“. Общият съд припомня практиката съгласно, която доколкото ищецът не привежда никакви доказателства относно наличието и определянето на размера на неговите морални или неимуществени вреди, той следва поне да докаже, че с оглед на своята тежест укоримото поведение е можело да му причини такива¹¹. Така, с оглед засягането на репутацията, Общият съд констатира, че ищецът не представя никакви доказателства в подкрепа на това твърдение и приема, че констатацията за нарушение на разумния срок за произнасяне е достатъчно обезщетение във връзка с това. Що се отнася, обаче, до второто твърдение, Общият съд констатира, че установената прекомерна продължителност на

¹⁰ Решение от 1 февруари 2017 г., *Kendrion/ Европейски съюз*, T-479/14, EU:T:2017:48, т. 126 до 135, потвърдено в тази част с решение от 13 декември 2018 г., *Европейски съюз/Kendrion*, C-150/17 P, EU:C:2018:1014 и решение от 10 януари 2017 г., *GascogneSackDeutschland* и *Gascogne/Европейски съюз*, T-577/14, EU:T:2017:1, т.157 и 165, потвърдено в тази част от решение на Съда от 13 декември 2018 г., *Европейски съюз/GascogneSackDeutschland* и *Gascogne*, C-138/17 P и C-146/17 P, EU:C:2018:1013. Вж също и решение от 28 януари 2016 г., *AgriconsultingEurope/Комисия*, T-570/13, EU:T:2016:40, т. 120 и сл., в което претенцията е неимуществена щета е отхвърлена като недоказана.

¹¹ Т. 121 от решението от 1 февруари 2017 г., *Kendrion/ Европейски съюз*, T-479/14, EU:T:2017:48.

производството (5 години и 9 месеца), включваща периоди, в които Общият съд не е предприел никакви действия, може да нанесе неимуществена вреда на дружеството, която следва да се обезщети по справедливост, а именно по делото *Kendrion* в размер на 6 000 евро за ¹², а по делото *Gascone*, в размер на 5 000 евро¹³.

Друг пример за нематериални вреди, причинени на ЮЛ от състояние на неизвестност, намираме в решение от 17 декември 1998 г., *Embassy Limousines & Services*/Парламент, T-203/96, EU:T:1998:302. Фактите по делото са накратко следните. Европейският парламент обявява обществена поръчка за рамков договор за транспорт на депутати посредством автомобили с шофьори. Първоначално предприятието е било уведомено, че с него ще бъде сключен договор. Впоследствие, възложителят се е забавил значително за формализиране на договора. В този контекст Общият съд приема, че със забавянето си възложителят е поставил предприятието в условия на неизвестност, принуждавайки да полага напразно усилия, за да е в готовност за евентуално изпълнение на ангажиментите по договора му. Следователно, Парламентът е осъден да заплати обезщетение за неимуществени вреди на дружеството.

Следва да се уточни, че гореобсъдените две категории неимуществени вреди се извеждат от прочита на съществуващата съдебна практика, която е казуистична, доколкото зависи от предявените претенции. В този смисъл тези две категории следва да се разбират като примерни, а не като изчерпателни.

Що се отнася до определянето на обезщетение за неимуществени вреди на ЮЛ, според съдебната практика, то се определя *ex aequo et bono*. Така, според случая, Съдът на ЕС може да приеме, че неимуществените вреди са поправени по подходящ начин и в достатъчна степен от самата отмяната на незаконосъобразния акт, който ги е причинил, и че следователно не подлежат от отделно парично обезщетение (решения от 22 септември 2022 г., *IMG*/Комисия, C-619/20 P и C-620/20 P, EU:C:2022:722, т. 197, от 7 юни 2017 г., *Guardian Europe*/Европейски съюз, T-673/15, EU:T:2017:377, т. 114, от 30 май 2017 г., *Safa Nicu Sepahan*/Съвет, C-45/15 P, EU:C:2017:402, т. 49, от 28 май 2013 г., *Abdulrahim*/Съвет и Комисия, C-239/12 P, EU:C:2013:331, т. 72, от 28 февруари 2008 г., *Neirinck*/Комисия, C-17/07 P, EU:C:2008:134, т. 98 и от 9 юли 1987 г., *Hochbaum* и *Rawes*/Комисия, 44/85, 77/85, 294/85 и 295/85, EU:C:1987:348, т. 22). Важно е да се подчертае, че в тези дела Съдът на ЕС не отрича възможността ЮЛ да претендира за нематериални вреди, а единствено заключава, че в конкретния случай последните не подлежат на допълнително парично обезщетяване, тъй като самата отмяна на обжалвания акт води до пълното им поправяне.

В други случаи, обаче, Съдът на ЕС стига до извода, че само парично обезщетение може да обезщети напълно причинената неимуществена вреда, чийто размер определя *ex aequo et bono* (решение от 8 ноември 2011 г.,

¹²Решение от 1 февруари 2017 г., *Kendrion*/ Европейски съюз, T-479/14, EU:T:2017:48, т. 135

¹³Решение от 10 януари 2017 г., *Gascogne Sack Deutschland* и *Gascogne*/Европейски съюз, T-577/14, EU:T:2017:1, т. 185

Idromacchine и др./Комисия, Т-88/09, EU:Т:2011:641, т. 76 и от 25 ноември 2014 г., SafaNicuSepahan/Съвет, Т-384/11, EU:Т:2014:986, т. 88 и 92.). Кой от двата подхода ще приложи Съдът на ЕС зависи от конкретните обстоятелства по делото.

3. Относно хипотезите, в които правото на ЕС не се прилага

От изложението дотук може да се направи категоричен извод, че правото на ЕС изрично предвижда възможността ЮЛ да претендират неимуществени вреди в рамките на иск за извъндоговорна отговорност.

Всъщност, правото на ЕС третира еднакво ФЛ и ЮЛ в това отношение и не предвижда особени правила или ограничения, нито в материалноправен, нито в процесуалноправен план, които да се прилагат по-специално спрямо ЮЛ.

Обратно, принципът е пълно обезщетяване за действително претърпените вреди, което включва както имуществените, така и неимуществени вреди.

Така, *в случай на приложение на правото на ЕС*, отговорът на поставения въпрос е положителен.

Като се има предвид, че поставеният въпрос не се ограничава до хипотезата, в която правото на ЕС се прилага, следва да разгледа и въпросът дали същото разрешение трябва да се отнася и до т.нар. „чисто вътрешни“ ситуации, при които правото на ЕС не се прилага.

С други думи, възможно ли е да се предвиди един режим за деликтна отговорност, който влиза в приложното поле на правото на ЕС и [който] позволява обезщетяване на неимуществени вреди на ЮЛ и друг режим на деликтна отговорност, който не влиза в приложното поле на правото на ЕС, и който не позволява обезщетяване на неимуществени вреди на ЮЛ?

Както е известно, по принцип, правото на ЕС не взема отношение по т.нар. чисто вътрешни ситуации, които се уреждат единствено от националното право (и евентуално ЕКПЧ). В този смисъл, правото на ЕС не преклудира т. нар. „обратна дискриминация“, при която местни лица (ФЛ или ЮЛ), които упражняват или са упражнили някоя от свободите на движение, се радват на по-широки права, произтичащи от правото на ЕС, в сравнение с правата, които националното право предоставя на местните лица, които не упражняват или не са упражнили свобода на движение.¹⁴

Макар правото на ЕС да не преклудира обратната дискриминация, в съдебната практика съществува изключение от това правило, а именно когато *националното право* забранява т.нар. „обратна дискриминация“.¹⁵ В този смисъл, ако националното право забранява т.нар. „обратна дискриминация“, то тогава по-благоприятното третиране, основано на правото на ЕС, трябва да се приложи и по отношение на т.нар. чисто вътрешни ситуации.

¹⁴ Решение от 21 февруари 2013 г., *OrdinedegliIngegneridiVeronaeProvincia* и др., C-111/12, EU:C:2013:100, т. 22; решение от 12 юли 2005 г., *Schempp*, C-403/03, EU:C:2005:446, т. 20; решение от 2 октомври 2003 г., *GarciaAvello*, C-148/02, EU:C:2003:539, т. 26.

¹⁵ Решениеот 15 ноември 2016 г., *Ullens de Schooten*, C-268/15, EU:C:2016:874, т.52

В това отношение следва да се посочи, че българската Конституция забранява в чл. 6, ал. 2, ограничения на правата или привилегии, основани по-специално на „народност“ и на „лично и обществено положение“.

В чл. 3, ал. 2 от Закона за защита от дискриминация е предвидено по-конкретно, че сдружения на физически лица, както и юридически лица, се ползват от правата по този закон, когато са дискриминирани на основата на признаците по чл. 4, ал. 1, по отношение на техния членски състав или на заетите в тях лица. Сред признаците по чл. 4, ал. 1, намираме „народност“, „гражданство“, „лично и обществено положение“, и „всякакви други признаци, установени в закон или в международен договор, по който Република България е страна“. Нещо повече, чл. 4, ал. 3, от ЗЗДискр. уточнява, че непряка дискриминация е поставянето на лице или лица, носители на признак по чл. 4, ал. 1, или на лица, които, без да са носители на такъв признак, съвместно с първите търпят по-малко благоприятно третиране или са поставени в особено неблагоприятно положение, произтичащо от привидно неутрални разпоредба, критерии или практика, освен ако разпоредбата, критерият или практиката са обективно оправдани с оглед на законова цел и средствата за постигане на целта са подходящи и необходими.

В допълнение, нито чл. 45 във връзка с чл. 52 ЗЗД, нито ЗОДОВ (чл. 1, ал.1, чл. 2а, чл. 2б, чл. 2в, ал. 1, чл. 4) не съдържат изрично ограничение относно възможността ЮЛ да претендират обезщетение за неимуществени вреди.

Следователно, считаме, че приложимото национално право не позволява ЮЛ да бъдат третирани по-неблагоприятно в сравнение с ЮЛ, които са упражнили някоя от свободите на вътрешния пазар (или които черпят друг тип права от правото на ЕС).

В заключение, считаме, че **юридическите лица притежават материалноправна легитимация за присъждане на обезщетение за неимуществени вреди от деликт**, независимо дали положението им влиза или не в приложното поле на правото на ЕС.

Българска асоциация за Европейско право¹⁶

За вярно с оригинала, адв. Ана Велкова, Секретар на УС:

¹⁶ Настоящото становище е одобрено с решение на УС на БАЕП от 8 юли 2024 г.